
XIX. SZÁZAD

Ausztrália női szemmel

Ann Standish az olvasót a XIX. századi Ausztráliába invitálja és bepillantást enged a brit gyarmatokon élő úri hölgyek világába. Ahogy a könyv címe jelzi, e kontinensnyi országot női szemmel kívánja bemutatni. Kutatásainak alapjául női írók által publikált útikönyvek, visszaemlékezések és más önéletrajzi jellegű művek szolgáltak. A szerző e forrásanyagok segítségével vizsgálta meg az ausztráliai életet az 1830-as évektől egészen a XX. század elejéig abból a szempontból, hogy a női írók mennyiben járultak hozzá Ausztrália gyarmatosításához.

Hosszú évtizedeken át az ausztráliai történetírás nem vette figyelembe a XX. századi női telepesek és utazók által készített feljegyzéseket. Bár számos történeti munka hivatkozott a férfi felfedezők, telepesek és utazók tollából származó művekre, a női véleményt vagy negligálták, vagy ritka esetekben kuriózumként említették. Az 1970-es évektől azonban egyre nagyobb érdeklődés mutatkozott a női életutak és a női látásmód iránt. Irodalmárok és történészek egyaránt elkezdtek vizsgálni a női írók alkotta regényeket, útleírásokat és önéletrajzi jellegű írásokat azzal a céllal, hogy kiderítsék, vajon a férfiakhoz képest a nők hogyan látták az ausztráliai életet a XIX. században. Ann Standish könyve ennek a kutatási folyamatnak egy fontos állomása.

Az eddig megjelent tanulmányok változatos szempontok alapján elemezték a női írók alkotásait. Volt, aki e könyveken keresztül néhány kiemelkedő nő életútját mutatta be.¹ Mások pedig e könyvekből vett részletekkel illusztrálták azt, hogy milyen volt az úri hölgyek élete a XIX. századi Ausztráliában.² Külön kutatási irányvonalat képviselnek a női utazókkal foglalkozó tanulmányok.³ Ann Standish könyve újdonságot jelent abból a szempontból, hogy a női írásokat a brit gyarmatosítási törekvések részeként

1. Lásd például Susanna de Vries, *Strength of Spirit – Pioneering women of achievement from First Fleet to Federation*. Alexandria: Millennium Books, 1995.

2. Lásd például Maggie Weidenhofer, ed., *Colonial Ladies*. South Yarra: Currey O'Neil, 1985.

3. Lásd például Douglas R.G. Sellick, ed., *Venus in Transit – Australia's women travellers 1788–1930*. North Fremantle: Fremantle Arts Centre Press, 2003.

értelmezi, beleilleszkedve abba a nemzetközi kutatási irányvonalba, amely a gender és a gyarmatosítás kapcsolatát vizsgálja. A szerző azzal érvel, hogy a női írók Ausztráliát olyan kontinensként mutatták be, ahol brit alattvalók új életet kezdhettek, kiszorítva az őslakos közösségeket, akiket civilizálatlannak tekintettek. Arra a kérdésre, hogy vajon hogyan látták az úri hölgyek Ausztráliát a XIX. század folyamán, Ann Standish hat fejezetben ad választ. Mindegyik rész néhány női író művén keresztül vizsgál egy adott problémát. E felépítés miatt az egyes fejezetek nem kapcsolódnak szorosan egymáshoz, de a könyv egésze sikeresen képes átfogó képet adni az ausztráliai úri hölgyek világról és látásmódjáról.

Az első fejezet négy korai telepes nő életét mutatja be az 1830-as és 1840-es években. Rövid életrajzi áttekintés után megtudjuk, hogyan ábrázolták műveikben az ausztrál tájat és milyen kapcsolatot létesítettek az ausztrál őslakosokkal. E négy hölgy (Elizabeth Fenton, Louisa Meredith, Katherine Kirkland és Annie Baxter Dawbin) írása úttörő munkának számít, hiszen ők a legelső telepesek közé tartoztak, és egy olyan világról tudósítottak, mely a gyarmatosítás következtében fokozatosan eltűnt. Ők még a vadon érintetlenségéről tudtak beszámolni, és arról, hogyan alakították át közvetlen környezetüket saját igényeik alapján. Amikor ezek a nők családjukkal letelepedtek, meghonosították a brit életformát az addig kietlen pusztaságban vagy az erdő sűrűjében. Az ő személyes erőfeszítései egyben a brit gyarmatbirodalom kiépítését is jelentették. Nem csoda, hogy büszkeséggel töltötte el őket saját pionír létük tudata.

Az őslakosokkal kapcsolatban azonban megoszlott a véleményük. Volt, aki félt tőlük, mert vadembereknek tartották őket, mások viszont érdeklődést mutattak irányukban. Felmerül a kérdés, hogy vajon milyen mértékben voltak tudatában annak, hogy az őslakosok földjét megkérdésük nélkül kisajátították a brit gyarmatosítók? Ausztrália gyarmatosítását ugyanis a *terra nullius* elv tette lehetővé, ami azt jelentette, hogy a britek nem ismerték el az őslakosok Ausztráliához való jogát azért, mert nem birtokolták és művelték az ausztrál földet európai mércével nézve. Beszámolóikban a női írók otthonteremtési törekvéseikről írtak, ami egyben azzal járt, hogy az ausztráliai földjüket, a tájat és a környezetüket a maguk képére alakították át, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy korábban mások éltek ezen a területen. Annak ellenére, hogy eredetileg a személyes élményeikről kívántak írni, mondanivalójuk végül azt is tükrözte, hogy a brit gyarmatbirodalom újabb tégláit rakták le a Föld déli féltékéjén.

A második fejezet az úri hölgyek egyik kedvenc időtöltéséről, a botanikáról szól. A XIX. században a növények gyűjtése és megfestése úri pas-

sziónak számított. Ausztrália nagy lehetőséget kínált a telepeseknek abból a szempontból, hogy a növények rendszerezése és elnevezése folyamatos kihívást jelentett. Bár számos úri hölgy szerzett átlagon felüli ismeretet Ausztrália flórájáról, többek között Louisa Meredith, Louisa Atkinson és Marianne North, az egyes fajok tudományos feldolgozása a férfiak privilégiumának számított. A nők igényes vázlataikkal legfeljebb csak illusztrálni tudták az ausztrál növényvilágot a brit olvasóközönség számára, de munkájukkal a korabeli tudományos elit közé nem tudtak bejutni. Maradt tehát a tudományos ismeretterjesztés és az a büszkeség, hogy ilyen vázlatok készítésére is képesek. Ez a képesség ugyanis úri hölgy identitásukat erősítette.

A harmadik fejezet Ausztrália aranybányáival foglalkozik. Bármilyen meglepően hangzik, de néhány úri hölgy (mint például Ellen Clacy, Louisa Meredith, Elizabeth Ramsay-Laye és Clara Aspinall) is ellátogatott az aranymezőkre. Sokan ezt a kirándulást nagy kalandként élték meg, és közben rácsodálkoztak arra, hogy milyen mértékben változtatta meg az eredeti tájképet az emberi kéz. Az aranybányászat ugyanis nagy társadalmi változásokhoz vezetett: pénzéhes kalandorok özönlötték el Ausztráliát, az arany által beköszönt gazdagság pedig Melbourne felemelkedéséhez és tündökléséhez vezetett. Nem utolsósorban pedig a női írók tájékoztathatták az Angliában maradt aggódo feleségeket és anyákat, hogy milyen volt az élet az aranymezőkön női szemmel nézve. Az aranybányászatról szóló írásaikban a női írók személyes élményeik mellett társadalomkritikát is megfogalmaztak. Írásaik ezért többek, mint pusztá önéletrajzok és útleírások.

A negyedik fejezet az ausztráliai városokról, különösképpen Melbourne-ről szól. Ann Standish rámutat arra, hogy útleírásaikban a női írók hogyan ábrázolták az ausztrál városokat az 1860-as évektől egészen az 1890-es évekig. Arra a következtetésre jut, hogy a városok kialakulása és felemelkedése a brit gyarmatosítási folyamat sikerét példázza. A vadont megszelídítették a telepesek és olyan városokat hoztak létre, melyek Londonnal és Liverpoollal versengtek. A Melbourne-ről szóló útleírások hatalmas változást jelentettek a pionír telepesek Ausztrália-képéhez viszonyítva. Amíg a korai feljegyzések még utaltak az őslakosok jelenlétére, addig a XIX. század második felében már egyre kevesebb szó esett róluk. A gyarmatosítás sikeréről szóló híradások háttérbe szorították a régebben érdekesnek tűnő fejezeteket a bennszülöttek életéről.

Az ötödik fejezet az 1890-es évek Ausztráliájába kalauzolja az olvasót az amerikai Jessie Ackermann és a brit Beatrice Webb könyvein keresztül. A korábbi női írókkal ellentétben őket nem a gyarmati élet és az őslakosok kérdése érdekelt. Feljegyzéseikben egy olyan ausztrál társadalmat ábrá-

zoltak, ahol az őslakosok szinte láthatatlanok voltak, és az embereket olyan szociális és politikai problémák foglalkoztatták, mint a sztrájkhoz való jog vagy a nők jogi helyzete. Ausztráliát, mint a nyugati civilizáció egyik folyamatosan fejlődő társadalmát mutatta be e két „amatőr szociológus” (217). E két fejezet azt a folyamatot példázza, hogy milyen gyorsan szorultak ki az őslakosok mind a gyarmatosítók, mind az utazók látóköréből.

Az utolsó fejezet ismét az őslakosokkal foglalkozik két „amatőr etnológus” (230) kiadványán keresztül. Katie Langloh Parker és Daisy Bates a XIX. század végén és a XX. század elején került szorosabb kapcsolatba az aboriginál népekkel. Ők már egy olyan korban éltek, amelyben az ausztrál kontinens gyarmatosítása a végéhez közeledett – már csak Auszália északnyugati részein voltak fehér foltok a térképen. A szociáldarwinizmus tézisei még mindig befolyásolták a közgondolkodást, ezért a bennszülöttekről úgy vélték, hogy hamarosan ki fognak halni és végleg át fogják adni helyüket a győztes angolszász közösségnek. Ebben a történelmi hangulatban adta ki Katie Langloh Parker máig népszerű könyvét, az *Australian Legendary Tales*⁴-t, melyben őslakos mitológiai történeteket gyűjtött össze. Daisy Bates sok éven át élt aboriginál törzsek közelében és tapasztalatait papírra vetette. Ann Standish arra a megállapításra jut, hogy bár Katie Langloh Parker és Daisy Bates életük egy részét a bennszülött népek tanulmányozásának szentelték, írásaikat átszövi a nyugati kultúra felsőbbrendűségébe vetett hit (234). Mindketten úgy vélték, hogy az őslakos népcsoportok ki fognak halni. Daisy Bates könyvének címe is ezt a meggyőződését sugallja: *The Passing of the Aborigines*.⁵

Ann Standish könyve érdekes vázlatokat ad arról a világról, melyben az úri hölgyek éltek az 1830-as évektől egészen a XX. század elejéig. A XIX. században nem nézték jó szemmel, ha egy úri hölgy publikálta gondolatait a világról. Csak abban az esetben tehette ezt meg, ha a könyvét női olvasóközönségnek szánta és a nők számára engedélyezett témákról írt, mint például a család és az otthon. Mint láttuk, a bátrabbak számos egyéb témában is kifejezték álláspontjukat. E XIX. századi önéletrajzi jellegű írások nem csak korhű képet adtak a korabeli társadalomról és néhány nő tudományos jellegű ambíciójáról, de egyben részét képezték annak a gyarmatosítási és identitáskereső folyamatnak, ami Ausztráliát jellemezte a XIX. században. Az *Ausztrália női szemmel* című könyv többek között azt hangsúlyozza, hogy a nők is érzékelték azt a rengeteg változást, ami bekövetkezett az évtizedek alatt. Habár saját meglátásaikat kívánták papírra vetni, gondolatai-

4. Katie Langloh Parker, *Australian Legendary Tales*. London: David Nutt, 1896.

5. Daisy Bates, *The Passing of the Aborigines*. London: John Murray, 1938.

kat nagymértékben befolyásolta a kor szelleme, mely a nyugati civilizáció felsőbbrendűségét hirdette: mint oly sokan, számos női író is kíváncsúnak találta új gyarmatok létesítését, a föld megművelését és a civilizálatlannak tekintett népek hanyatlását.

Ann Standish: *Australia through Women's Eyes* (Ausztrália női szemmel). Melbourne: Australian Scholarly Publishing, 2008. 334.

Dömötör Ildikó